

ПРОГРАМ РАДА
ISS/KS E126
Дуван, производи од дувана и упаљачи

Овај програм рада донет је на дописној седници Комисије која је одржана у периоду од 13.06.2013. године до 21.06.2013. године, а одобрио га је Стручни савет за опште области стандардизације на 19. седници одржаној 3. јула 2013. године.

1 Увод

Предмет рада Комисије за стандарде и сродне документе KS E126, *Дуван, производи од дувана и упаљачи* (у даљем тексту: Комисија), обухвата стандардизацију терминологије и метода испитивања за дуван (необрађени дуван), обрађени дуван, све врсте дуванских производа, материјале који се користе за производњу дуванских производа, дувански дим и аспекте животне средине повезане са дуваном. Спецификације и питања везана за руковање, чување, паковање и транспорт дувана и производа од дувана, као и захтеви за безбедност упаљача, такође су предмет рада Комисије KS E126.

Комисија KS E126 прати рад следећих техничких комитета Међународне организације за стандардизацију (ISO) и Европског комитета за стандардизацију (CEN):

- Техничког комитета ISO/TC 126, *Дуван и производи од дувана*, односно његових поткомитета: SC 1, *Физичка и димензионална испитивања*, и SC 2, *Дуван у листу*;
- Техничког комитета CEN/TC 401, *Цигарете са редукованом склоношћу ка паљењу*;
- Техничког тела CEN/SS C11, *Дуван*, и
- Техничког комитета CEN/TC 355, *Упаљачи*.

У Техничком комитету ISO/TC 126, *Дуван и производи од дувана*, Међународне организације за стандардизацију (ISO), Комисија KS E126 има статус посматрача, односно О-члана. Комисија која у техничком комитету има статус О-члана није дужна, али може да гласа о документима који се разматрају.

Комисија KS E126 образована је шездесетих година прошлог века и са мањим паузама остала је активна све до данас. Тренутно активна комисија KS E126 образована је као стручно радно тело Института за стандардизацију Србије (у даљем тексту: Институт) решењем директора Института о образовању Комисије бр. 4364/1-26-02 од 13. марта 2009. године и решењем директора Института о саставу Комисије бр. 4364/4-26-02 од 8. маја. 2009. године. Због проширивања области рада Комисије и измена њеног састава то решење је замењено решењем директора Института бр. 1087/36-26-01/2012 од 30. маја 2012. године, које је донето на основу одлуке Стручног савета за опште области стандардизације о утврђивању предлога за обнављање састава Комисије бр. 1389/08-20-02/2012 од 3. маја 2012. године.

Комисија KS E126 образована је ради:

- доношења, преиспитивања и повлачења српских стандарда и сродних докумената у наведеној области рада, у складу са интерним правилима и упутствима Института;
- обезбеђивања усаглашености српских стандарда и сродних докумената са европским и међународним стандардима у наведеној области рада;
- учествовања у изради и преиспитивању стандарда и сродних докумената које доносе европске и међународне организације за стандардизацију у наведеној области рада, и
- других послова које предложи надлежни стручни савет.

2 Пословно окружење

2.1 Опште

Дуван се узгаја у више од 120 земаља широм света, уз коришћење скоро 4 милиона хектара глобално доступног пољопривредног земљишта. Према подацима за 2006. годину, највећи произвођачи и извозници необрађеног дувана у свету су Бразил, Малави, Индија и Кина, а највећи увозници необрађеног дувана су Русија, САД и Немачка.

Дуван се прерађује на различите начине широм света. Међу дуванским производима доминирају цигарете, а затим цигаре, цигарилоси, дуван за жвакање и остали дувански производи. У свету је присутан тренд развоја нових производа на бази дувана (производи са мањим процентом никотина, производи за оралну конзумацију – стрипс, нус), као и глобализација производа који су били специфични за одређене регионе (нпр. наргиле, бидис).

Конзумирање дувана и дуванских производа повећава се упркос расположивим медицинским доказима о постојању штетних састојака који негативно утичу на здравље потрошача. Тренутно у свету има око 1,3 милијарде пушача, а очекује се да се ова цифра повећава по стопи од скоро 4 % годишње. Сваког минута у свету се попуши око 12 милиона цигарета.

Развој друштвене свести о могућим штетним последицама дувана по његове конзументе довео је до јачања одговорности и стварања правних оквира за узгој дувана и контролу дуванских производа. Присутан је глобални тренд експанзије правила и регулативе у вези са конзумирањем дуванских производа.

Досадашњи стабилан раст тржишта дуванских производа, развој нових производа на бази дувана, захтеви међународне регулативе у тој области, као и међународни програми за контролу конзумације дувана, условљавају континуирано иновирање постојећих и развој нових стандардизованих метода за испитивање дувана и дуванских производа. У таквом пословном окружењу, међународни и европски стандарди за методе испитивања представљају поуздано средство за доказивање и проверу квалитета дувана и дуванских производа.

Пракса позивања на међународне и европске стандарде из области дувана и производа од дувана присутна је у регионалном (ЕУ) и националном законодавству.

Директива Европског парламента и Савета 2001/37/ЕЗ о усклађивању закона, прописа и административних одредаба држава чланица у вези са производњом, оглашавањем и продајом дуванских производа, од 5. јуна 2001. године, у члану 4 позива се на стандарде Међународне организације за стандардизацију (ISO) којима се утврђују методе за одређивање садржаја катрана (ISO 4387), никотина (ISO 10315) и угљен-моноксида (ISO 8454) у цигаретама, као и на стандард за узимање узорка цигарета (ISO 8243), у којем се, поред осталог, утврђује начин верификације тачности података о садржају катрана, никотина и угљен-моноксида означених на паклицима цигарета.

Начела и основни захтеви поменуте *директиве 2001/37/ЕЗ* пренети су у национални законодавни систем доношењем *Закона о дувану* („Сл. гласник РС”, бр. 101/2005, 90/2007, 95/2010, 36/2011, 6/2012), који се у члану 75 позива на поменуте међународне стандарде. Комисија KS E126 је од поменутих међународних стандарда три преузела методом превођења као идентичне српске стандарде SRPS ISO 4387, SRPS ISO 8454 и SRPS ISO 8243, а један методом прештампавања на енглеском језику SRPS ISO 10315.

Директива Европског парламента и Савета 2001/95/ЕЗ о општој безбедности производа, од 3. децембра 2001. године, ослања се на хармонизоване европске стандарде из различитих области стандардизације, међу којима су и два хармонизована стандарда у вези са склоношћу цигарета ка паљењу, EN 16156 и EN ISO 12863, као и два хармонизована стандарда у вези са безбедношћу упаљача, EN 13869:2002 и EN ISO 9994:2006.

Начела и основни захтеви поменуте *директиве 2001/95/ЕЗ* пренети су у национални законодавни систем доношењем *Закона о општој безбедности производа* („Службени гласник РС”, број 41/09), који се ослања на низ српских стандарда насталих преузимањем хармонизованих европских стандарда. Листа тих српских стандарда објављена је у *Правилнику о утврђивању листе српских стандарда из области опште безбедности производа* („Службени гласник РС”, број 55/12). Комисија KS E126 је закључно са 2012. годином преузела 2 хармонизована европска стандарда у вези са безбедношћу упаљача, а предстоји преузимање хармонизованих европских стандарда у вези са склоношћу цигарета ка паљењу, у оквиру подршке текућим активностима надлежних министарстава које су везане за хармонизацију националне регулативе са европском регулативом.

2.2 Квантитативни показатељи пословног окружења

Светско тржиште дувана и дуванских производа карактерише постојање мултинационалних компанија које покривају 80 % тог тржишта. Водеће компаније на светском тржишту дувана и дуванских производа у 2011. години биле су China National Tobacco Corporation (CNTC), Philip Morris International (PMI), British American Tobacco (BAT) и Japan Tobacco (JT).

Светска дуванска индустрија је остварила приходе од скоро 721 милијарде долара у 2010. години (извор MarketLine, 2011¹). Цигарете представљају водећи сегмент тржишта дуванских производа, са приходом који прелази 681 милијарду долара, што чини скоро 95 % целокупног тржишта. До 2015. године очекује се убрзање годишње стопе раста тог тржишта до 4,5 %.

¹ <http://www.reportlinker.com/ci02053/Tobacco.html>, приступљено 4. јуна 2013. године.

Тржиште дувана ЕУ вредело је скоро 208 милијарди долара у 2010. години (извор MarketLine, 2011). Цигарете представљају водећи сегмент тржишта, са продајом која прелази 188 милијарди долара, односно скоро 91 % целокупног тржишта. До 2015. године очекује се убрзање годишње стопе раста тог тржишта од преко 3 % .

У индустријској грани Републике Србије – производња дуванских производа (шифра делатности 16001), број запослених у 2009. години износио је 2 048, што чини приближно 0,34 % укупно регистрованих запослених у прерађивачкој индустрији. Запосленост у посматраној грани карактерише тренд смањења (са 3 437 запослених лица у 2002. години на 2 048 у 2009. години). Пад запослености условљен је приватизацијом домаћих фабрика дувана (Ниш и Врање) и стимулативним нивоом отпремнина које су нови власници понудили радницима за добровољно напуштање посла.

Ниво просечних зарада у производњи дуванских производа је највиши у Републици Србији. У 2009. години, просечне нето зараде у производњи и преради дувана биле су 2,12 пута веће од републичког просека, а 2,63 пута веће у односу на просечне нето зараде у прерађивачкој индустрији.

Анализа статистичких показатеља о кретању индустријске производње показује да је производња дуванских производа једина индустријска грана у Србији чији је ниво производње у 2009. години био виши него 1990. године. Наиме, ниво званично регистроване производње у прерађивачкој индустрији у 2009. години био је за 64,2 % нижи него у 1990. години, док је производња дуванских производа била већа за 6,5 %. Треба напоменути да статистички подаци о индустријској производњи имају одговарајуће недостатке, али је, независно од тога, евидентно да индустријска производња у великој мери заостаје за нивоом из периода пре економско-политичке кризе. Падом забележеним у 2009. години, ово заостајање је још више изражено. У исто време, производња у дуванској индустрији, која је одржала релативно стабилан ниво и у периоду високе привредне рецесије, након приватизације фабрика дувана бележи знатно повољније трендове. Иако се и у овој грани од 2007. године испољава благи пад текуће производње, она је и даље убедљиво најуспешнији сектор домаће индустрије.

Подаци о кретању производње основних дуванских прерађевина у периоду од 2005. до 2009. године, који су дати у табели 1, показују да се испољавају различити трендови у појединим сегментима производње.

Производња цигарета са филтером се, након рекордног нивоа од преко 21 милијарде комада оствареног у 2007. години, стабилизовала у интервалу од 20 до 21 милијарде комада у последње 2 године.

Производња ферментисаног (обрађеног) дувана се обавља у 12 прерађивачких центара (7 у Централној Србији и 5 у Војводини), који уговарају производњу на приватним газдинствима, откупљују сиров дуван у листу, обављају примарну дораду и фабрикама дувана испоручују ферментисани дуван. У последњих пет година, у производњи се испољавају наглашене осцилације, са највећим падом у 2007. години.

После приватизације фабрика дувана, производња дуванске фолије је забележила драстичан пад у 2005. и 2006. години, због отказивања дугорочних уговора од стране нових власника. Од 2007. године производња бележи перманентни раст, и у 2009. години је премашила ниво од 2.100 тона.

Табела 1 – Производња основних дуванских производа у периоду од 2005. до 2009. године

Производи	Јед. мере (t)	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Ферментисани дуван	t	4123	8 627	3 822	4 769	4 197
Хомогенизовани и реконституисани дуван (фолије)	t	601	686	1 148	1 748	2 118
Цигарете са филтером	милијарде ком.	17 201	18 127	21 180	20 756	20 387

Извор: РЗС

Произвођачи ферментисаног дувана су: „Дуван” (Љубовија), „Прешево” (Прешево), „ДИБ” Бујановац, „Владичин Хан” (Владичин Хан), „Бајиновац” (Бајина Башта), ДИ „Чока” (Чока), „Duvankoop” (Бачка Паланка), Дуванска индустрија Сента, „Сорех” (Нови Сад) и „Vendotech” (Палић).

Дуванска фолија, као посебан производ који се употребљава у производњи цигарета, производи се једино у „ДИБ-у” (Бујановац).

Носиоци производње цигарета у Србији су 3 водеће међународне компаније: Philip Morris International (PMI), British American Tobacco (BAT) и Japan Tobacco International (JTI).

Лидер на тржишту је Дуванска индустрија Ниш (PMI), чије је учешће у вредности тржишта веће од 60 %. На другом месту је позиционирана Дуванска индустрија Врање (BAT), са продукцијом од око 5 милијарди цигарета годишње и учешћем у вредности тржишта од око 17 %. Japan Tobacco International (JTI) има годишњи производни капацитет од 5 милијарди комада цигарета, а достигнуто учешће у вредности тржишта износи близу 13 %. На четвртном месту је позициониран Монус (са уделом у вредности тржишта од око 6 %), чији асортиман у највећој мери обухвата јефтине цигарете нижег квалитета (видети табелу 2).

Табела 2 – Основни финансијски показатељи по произвођачима за 2008. годину

Произвођачи	000 RSD	000 EUR
	Пословни приход	
ДИН Фабрика дувана а.д., Ниш	16 851 669	190 197
ДИВ Фабрика дувана Врање	4 538 773	51 227
JT International, Сента	3 337 992	37 674
Монус д.о.о., Земун	1 591 431	17 962
Укупно	26 319 865	297 061
	Укупна актива	
ДИН Фабрика дувана а.д.,	16 703 296	188 523

Ниш		
ДИВ Фабрика дувана Врање	7 526 993	84 954
ЈТ International, Сента	3 793 604	42 817
Монус д.о.о., Земун	7 991 139	90 192
Укупно	36 015 032	406 486

Извор: АПР

Прерада дувана спада у најпрофитабилније и најбоље тржишно позициониране гране домаће прерађивачке индустрије. И поред забележеног пада домаће продаје цигарета у 2009. години, у наредном периоду се не очекује интензивирање уочених негативних трендова.

НАПОМЕНА 1 Подаци за тачку „Квантитативни показатељи пословног окружења”, у делу који се односи на Републику Србију, преузети су из Маркетиншког проспекта (Teaser), који је 2010. године припремила консултантска кућа „DIL inženjering konsalting” д.о.о. Београд, у поступку приватизације Акционарског друштва за производњу дувана и дуванске фолије „ДИБ” Бујановац.

2.3 Захтеви тржишта

Досадашњи стабилан раст тржишта дуванских производа, развој нових производа на бази дувана, захтеви међународне регулативе у тој области, као и међународни програми за контролу конзумације дувана, условљавају континуирано иновирање постојећих и развој нових стандардизованих метода за испитивање дувана и дуванских производа.

2.4 Аспекти животне средине

Дуван и производи од дувана имају значајан утицај на загађење животне средине, тако да се при изради међународних стандарда и/или регионалних стандарда из те области све већа пажња посвећује аспекту животне средине. У поступку доношења међународних и/или регионалних стандарда за методе испитивања дувана и производа од дувана посебна пажња се посвећује ограничавању употребе опасних хемикалија и реагенса у поступку испитивања.

Технички комитет ISO/TC 126 објавио је три следећа међународна стандарда у вези са дуванским димом у животној средини, ISO 15593:2001, ISO 18144:2003 и ISO 18145:2003, а Комисија KS E126 је методом превођења, закључно са 2012. годином, преузела један од тих стандарда, SRPS ISO 15593:2010.

3 Очекиване користи од рада

Основне користи које се очекују од рада Комисије KS E126 јесу:

- доношење националних стандарда за методе испитивања који су идентични са европским и/или међународним стандардима, а чиме се обезбеђује ефикасан алат за проверу испуњености услова утврђених у законима и/или прописима донетим на међународном, регионалном или националном нивоу;
- применом националних стандарда за методе испитивања који су усаглашени са европским и/или међународним стандардима обезбеђује се упоредивост резултата испитивања и њихово признавање;

- пружање подршке надлежним министарствима у текућим активностима на хармонизацији националне регулативе са европском регулативом, обезбеђивањем националних стандарда усаглашених са европским и/или међународним стандардима;
- заштита потрошача;
- уклањање препрека трговини дуваном и производима од дувана;
- представљање и заступање националних интереса у поступку доношења међународних и европских стандарда.

4 Заинтересоване стране

Све заинтересоване стране у Републици Србији позване су да узму учешће у раду Комисије KS E126 како би у њој непосредно и равномерно били заступљени интереси и потребе свих релевантних страна.

У саставу Комисије KS E126 тренутно су заступљени представници произвођача цигарета и других дуванских производа, произвођача дуванске фолије, акредитоване лабораторије за испитивање квалитета дувана и дуванских производа, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде и Пољопривредног факултета у Земуну.

Због равномерне заступљености свих заинтересованих страна планирано је проширење састава Комисије укључивањем представника организација потрошача.

5 Циљеви и стратегија за остваривање циљева

5.1 Циљеви

Комисија KS E126 има следеће циљеве:

- доношење националних стандарда и сродних докумената из области рада Комисије KS E126 преузимањем ажурних издања одговарајућих европских и/или међународних стандарда и сродних докумената, при чему је преузимање хармонизованих европских стандарда приоритетни задатак;

НАПОМЕНА 2 Технички комитети CEN/TC 355, CEN/TC 401 и CEN/SS C11 донели су укупно 4 хармонизована европска стандарда, од којих је Комисија KS E126, закључно са половином 2013. године, као националне стандарде преузела 2 европска стандарда. За преузимање преостају још два хармонизована европска стандарда. Технички комитет ISO/TC 126 донео је укупно 57 међународних стандарда/сродних докумената, од којих је Комисија KS E126, закључно са половином 2013. године, преузела 39 докумената (68,42 %) као националне стандарде/сродне документе. За преузимање преостаје још 18 међународних стандарда.

- повећање броја националних стандарда из области рада Комисије KS E126, који настају преузимањем европских и/или међународних стандарда методом превођења на српски језик или бар одржавање постојећег броја националних стандарда на српском језику;

НАПОМЕНА 3 Од укупно 2 национална стандарда настала преузимањем европских стандарда, један је преузет методом превођења, а један методом проглашавања на енглеском језику. Од укупно 39

националних стандарда насталих преузимањем међународних стандарда, 29 је преузето методом превођења, а 10 методом прештампавања на енглеском језику. Од 10 националних стандарда насталих преузимањем међународних стандарда методом прештампавања на енглеском језику, 5 стандарда би се могло израдити на српском језику ажурирањем (ревизијом) текстова повучених националних стандарда који су били објављени на српском језику [SRPS ISO 10185:2007 (sr), SRPS ISO 10315:2008 (sr), SRPS ISO 2965:2007 (sr), SRPS ISO 3308:2007 (sr) и SRPS ISO 6565:2010 (sr)].

- побољшавање и осавремењивање постојећих изворних националних стандарда узимајући у обзир интерна правила Института, одговарајуће међународне споразуме, националну регулативу, као и постојеће потребе заинтересованих страна;
- проширење састава Комисије KS E126 укључивањем представника организација потрошача и других заинтересованих страна;
- активније учешће Комисије KS E126 у раду релевантних европских и/или међународних техничких комитета;
- промовисање примене српских стандарда и сродних докумената из области рада Комисије KS E126.

5.2 Стратегије за остваривање циљева

Стратегије Комисије KS E126 за постизање дефинисаних циљева су:

- праћење рада релевантних техничких комитета (ISO/TC 126, CEN/TC 401, CEN/SS C11 и CEN/TC 355) и адекватно планирање преузимања европских и/или међународних стандарда;
- ревидирање текстова повучених националних стандарда објављених на српском језику у складу са новим издањима европских или међународних стандарда да би се одржао или повећао број објављених националних стандарда насталих преузимањем европских и/или међународних стандарда на српском језику;
- редовно преиспитивање изворних националних стандарда и адекватно планирање договорених ревизија, измена и исправки тих стандарда;
- периодично преиспитивање састава Комисије KS E126 да би се проверила равномерна заступљеност свих потенцијално заинтересованих страна у њој;
- обука чланова Комисије KS E126 у вези са учешћем у раду релевантних европских и/или међународних техничких комитета;
- обука чланова Комисије KS E126 за упознавање са ревидираним интерним правилима Института.

6 Фактори који могу утицати на испуњење и имплементацију програма рада

- Прелазни период који је дуванској индустрији Србије неопходан за усклађивање са захтевом хармонизованог европског стандарда EN 16156:2010, *Цигарете – Оцењивање склоности ка паљењу – Захтеви за безбедност*, чије је преузимање планирано као подршка надлежним министарствима у текућим активностима на хармонизацији националне регулативе са европском регулативом;
- Недовољно придавање значаја раду чланова Комисије за стандарде и њихова оптерећеност текућим пословима у матичним организацијама које су их делегирале, што може довести до недовољног учешћа чланова Комисије на седницама;
- Неблаговремено достављање иницијалних превода европских и/или међународних стандарда чије је преузимање планирано или планираних иницијалних текстова изворних српских стандарда;
- Недостатак основних ресурса за извођење потребних обука за чланове комисија Института.

7 План активности

План активности Комисије KS E126 биће дефинисан у њеним годишњим плановима рада.

Годишњи план рада Комисије за стандарде чине део који се односи на доношење српских стандарда и сродних докумената, део који се односи на редовно преиспитивање објављених српских стандарда и сродних докумената и део који се односи на активности у вези са текућим пројектима стандарда и сродних докумената техничких радних тела међународних и европских организација за стандардизацију, чији рад Комисија прати и у којем учествује.

8 Корисни линкови за све наведене активности

Ради информисања постојећих или будућих чланова Комисије препоручује се коришћење следећих линкова:

ISS/KS E126:

http://www.iss.rs/tc/?national_committee_id=163

ISO/TC 126:

http://www.iso.org/iso/home/standards_development/list_of_iso_technical_committees/iso_technical_committee.htm?commid=52158

CEN/TC 355:

<http://www.cen.eu/cen/Sectors/TechnicalCommitteesWorkshops/CENTechnicalCommittees/Pages/default.aspx?param=622451&title=Project%20Committee%20-%20Lighters>

CEN/TC 401:

<http://www.cen.eu/cen/Sectors/TechnicalCommitteesWorkshops/CENTechnicalCommittees/Pages/default.aspx?param=759496&title=Project%20Committee%20-%20Reduced%20Ignition%20Propensity%20Cigarettes>

CEN/SS C11:

<http://www.cen.eu/cen/Sectors/TechnicalCommitteesWorkshops/CENTechnicalCommittees/Pages/default.aspx?param=679211&title=Tobacco>